

BOQIJON TO‘XLIYEV,
*filologiya fanlari doktori,
Toshkent davlat sharqshunoslik
universiteti professori*

“KISHI YO‘Q BILIK ICHRA MONAND ANGA...”

Nasimxon Asqarovich Rahmonov – filologiya fanlari doktori, professor. 1952-yilda Qo‘qonning Buvaydasida – Jov qishlog‘ida o‘qituvchi oilasida tug‘ilgan. Maktabni bitirganidan keyin Farg‘ona davlat pedagogika instituti (hozirgi FarDU)ning o‘zbek tili va adabiyoti fakultetida o‘qigan. Avval o‘qituvchi, nashriyotda muharrir, O‘zFA Qo‘lyozmalar instituti qoshidagi Adabiyot Muzeyining boshlig‘i, institut ilmiy xodimi, direktor o‘rinbosari bo‘lib ishlagan. Hozir O‘zbekiston Milliy universiteti professori sifatida faoliyat yuritadi.

Nasimxon 1984-yili “Kul tigin yodnomasi poetikasi” mavzusida nomzodlik, 1991-yili “Urxun-yenisey yozma yodgorliklari va turkiy eposlar munosabati” mavzusida doktorlik dissertatsiyasini himoya qildi.

Olimning qadimgi yodgorliklar matni ustida uzoq muddat davomida muntazam ishlab kelishi o‘z-o‘zidan qadimiy yozma obidalarining poetikasi bilan shug‘ullanib kelyotgani ushbu yodgorliklarning til xususiyatlari, ifoda shakllari va imkonlari ustida ham jiddiy bosh qotirishni talab etishi tabiiy edi. Shunga ko‘ra, O‘rxun-Enasoy bitiktoshlaridan boshlab “Oltun yorug‘”, “Devonu lug‘ot it-turk”, “Qutadg‘u bilig‘”, “Hibat-ul haqoyiq” qacha, Nosiriddin Rabg‘uziydan tortib Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Abulg‘ozi Bahodirxonlarning ijod namunalarigacha olim kuzatishlari doirasida ustuvor mavqe tutishi bejiz emas¹.

Jahon san‘atshunosligida “hayvonot uslubi” nomini olgan ifoda tarzi mavjud². Uning mohiyati shundaki, me‘morchilikda, hunarmandchilik (ayniqsa, kandakorlik va to‘qimachilik)da, amaliy san‘at namunalarida, jumladan, tasviriy va amaliy san‘atda muayyan bir hayvon va uning tana a‘zolaridan ayrimlariga maxsus urg‘u tushadi. Bu usul asosini aslida hayvonlarga totem sifatida qarash, e‘tiqod qilish va e‘zozlash mavjud bo‘lgan zamonlar tashkil etadi. Ko‘rinadiki, u tarixshunoslikda “ibtidoiy jamoa tuzumi” deb yuritiladigan zamonlardan ulgu oladi. Qoyalarga o‘yilgan yoki yog‘ochlarga ishlangan rasm va shartli belgilar, bino peshtoqlari, ichki va tashqi devorlar, harbiy qurol-aslahalarning tashqi tomonlari (bandi, yuzasi)da, turli bezak buyumlari, ko‘za va boshqa uy-ro‘zg‘or idish-tovoqlarida, gilam, kigiz va sholchalardagi, shuningdek, yostiqlik jildi, ro‘molcha, so‘zanalardagi naqshlarda bu uslubning ayrim rudiment – qoldiqlarining bizgacha yetib kelganini soha mutaxassislarigina emas, keng xalq ommasining katta qismi ham yaxshi bilishadi.

¹ Rahmon Nasimxon. Adabiyot – davrning aks-sadosi. – Sharq yulduzi, 2016, № 6.

² Rahmonov N., Allambergenov H. Skif-hayvonot usulida g‘ayritabiiy timsollar semantikasi. / “O‘zbek folklorining o‘zbek va ingliz tillaridagi veb sayti va multimedia mahsulotini yaratish” mavzusidagi xalqaro anjuman materiallari, – Namangan. 2021. 27-38-betlar.

Jahon xalqlari badiiy adabiyotida ham uning namunalari oz emas. O'zbek adabiyoti, xususan, bu adabiyotning shakllanishi hamda taraqqiyotiga oziq bergan qadimgi turkiy adabiyot va folklarda ham uning ancha jiddiy izlari saqlanib qolgan. Ayni mana shu yo'nalish ham N.Rahmonov tadqiqotlarida ancha bo'rtib namoyon bo'ladi. Bu usul adabiyot va san'atga alohida bir fayz, tarovat va ruh bag'ishlashidan tashqari, uning mazmun va mundarijasini yaxshigina boyitgani, ulardagi alohida syujet va motivlarning shakllanishi hamda rivoji uchun asos bergani yaxshi ma'lum. Ular mana shu badiiyat namunalalarining ancha qadimiy davrlardagi tafakkur tarzi bilan aloqadorligini tasdiqlaydi. Ayni mana shu jihatlar olimga turkiy adabiyotning qadimgi davrlarga borib taqaladigan tarixini juda yorqin tarzda isbotlash imkonini bergan³.

Jahon folklorshunoslari hamda miliy ma'naviyatning, ayniqsa, yozma adabiyotning qadimiy davrlari bilan shug'ullangan olimlarning katta qismi an'anaviy formulalar, umumiy o'rinlar deb yuritiladigan hodisani yaxshi bilishadi. Bu hodisaning dastlabki fundamental tadqiqi rumin olimi N.Roshiyanu nomi bilan bog'liq⁴. Nasimxon Rahmonov O'rxun-Enasoy obidalarining qadimiy milliy an'analar bilan uyg'unligini isbotlashda ayni ana shu nazariyani ilk marta tatbiq etgan olimlarimizdan hisoblanadi.

Bu va unga o'xshash ko'plab tarixiy-adabiy qonuniyatlarni puxta o'rgangan olim shunday xulosalarga keladi: "Qadimgi turkiy adabiyot birdaniga paydo bo'lmadi: u necha asrlar davomida feodal jamiyatining talablari asosida kelib chiqdi. Feodal jamiyatdagi o'zaro nizo va adovatlar va bunga chek qo'yish yo'lidagi urinishlar, qolaversa, xalqning o'z vatanini bosqinchilardan himoya qilish uchun kurashlari, bu kurashlarda ayrim shaxslarning qahramonlik va shaxsiy jasorat namunalari, bundan tashqari, turli oqimlar yozma adabiyotning yo'nalishini belgilab berdi, yodnomalarning tarixiy-qahramonlik tipida yaratilishiga sabab bo'ldi"⁵.

Qadimgi yozma obidalarining mazmuni, ularning tarkibi va tuzilishi, poetikasi jahon turkiy-shunoslari diqqat-e'tiboridan bir lahza ham tushgani yo'q. Mana shu jarayonda professor N.Rahmonov nomining ham izzat va hurmat bilan tilga olinishi o'zbek olimlarining sha'n-u shavkatining yuksalishida alohida o'rin tutishini qayd etish joiz. Jumladan, obidalarining tili va yozuvi tarixiga oid kuzaatishlar shu siraga kiradi⁶.

1692-yilda amsterdamlilik Nikolay Vidzen Verxoturdan, 1697-yilda Semyon Remezov Toboldan, 1730-yilda shved ofitseri Iogann Stralenberg Sibirning yana bir joyidan, Daniyel Gotlib Messershmidthning O'rxun havzalaridan topgan yodgorliklar yozuvi jahon olimlari qiziqishlarini kuchaytirib yubordi. Jarayonga Abel-Remyuze, Grigoriy Ivanovich Spasskiy, keyinroq Vasilii Vasilevich Radlov, Vilgelm Tomsen, Tal'at Tekin, Vadim Mixaylovich Masson, Oltoy Sarsenovich Amanjo'lov, Usmon Sartqoya va boshqalar qo'shilishdi.

N.Rahmonov ham mana shu ro'yxatdagi mo'tabar nomlar qatorini munosib tarzda to'ldirib turadi. U O'rxun-Enasoy obidalari qatorida ilk marta O'rta Osiyodagi shunday yodgorliklarning

³ Qarang: Рахмонов Н.А. Орхоно-енисейские памятники и тюркские эпосы. АДД. – Ташкент, 1991. – С. 45; Рахмонов Н., Алламбергенов Х. Скиф-хайвонот усулида ғайритабиий тимсоллар семантикаси. – "O'zbek folklorining o'zbek va ingliz tillaridagi veb sayti va multimedia mahsulotini yaratish" mavzusidagi xalqaro anjuman materiallari, – Namangan, 2021, 27-38-betlar.

⁴ Рошияну Н. Традиционные формулы сказки / [АН СССР. Ин-т мировой лит. им. А. М. Горького]. – М.: [Наука], 1974. – 216 с.

⁵ Rahmonov N. Inson ruhining sadosi. – Toshkent, "O'zbekiston", 1986, 5-bet.

⁶ Bu haqda ma'lumot uchun qarang: Rahmonov N. "Devonu lug'atitürk"- adabiy manba sifatida. – // "Devonu lug'atitürk" – turkiy xalqlarning noyob yozma yodgorligi" mavzusidagi xalqaro ilmiy anjuman materiallari. – Toshkent, 2018, 21-dekabr. B.63-70.

ilmiy muomalaga kiritilishi hamda ularning to'g'ri talqin qilinishiga oid taklif va mulohazalari bilan mutaxassislar e'tirofini qozondi⁷.

Olim o'zbek va turkiy xalqlar folklorini jahon xalqlari og'zaki ijodi fonida kuzatishlar olib boradi. Uning qadimgi yozma obidalarining turkiy xalqlar eposi bilan qiyosiy yo'nalishda tahlil etishga maylu rag'batini bejiz emas. N.Rahmonov. "Turk-run Abidalarini Orneginda Eski Turk Diyalekti ve eski Turk Edebi Dili Meselesi"⁸, "Yerda yel bo'lib guvlagan shoir (Mag'jon Jumaboyev haqida)"⁹, "Turkiy yozma yodgorliklar va folklor"¹⁰, "Ежелгі Орталық Азия халықтарындағы рухани үдеріс тамырлары (Qadimgi O'rta Osiyo xalqlarining ma'naviy ildizlari manbalari)"¹¹ singari maqola va kitoblar mana shu qiziqishning qonuniy natijalari sifatida yuzaga kelgan.

Nasimxonning adabiyot tarixini davrlashtirishga oid kuzatishlari ham e'tiborga molik¹². U mavjud ishlarning barchasini diqqat bilan ko'rib chiqadi. Ayni paytda o'zining kuzatish va xulosalarini ham puxta va ishonarli tarzda bayon etadi. Uning adabiyot tarixini davrlashtirishda an'anaviy tarzda kelayotgan ayrim sulolalar tarixi bilan aloqadorlik masalasidagi o'ziga xos nuqtai nazarlari, ayniqsa, e'tiborga molikdir.

Tarixiy manbalar tarkibidagi adabiy manbalar, ularning poetik o'ziga xosliklari haqidagi kuzatishlar ham e'tiborga molik. N.Rahmonovning tadqiqotlarida ko'plab tarixiy hamda tarixiy-adabiy asarlardagi (Rashiddinning "Jome'-ut tavorix", Rabg'uziyning "Qissasi Rabg'uziy", Mirzo Ulug'bekning "To'rt ulus tarixi", Abulg'ozir Bahodirxonning "Shajarayi Turk" hamda "Shajarayi tarokima" ("Turkmanlar shajarasi" va b.) turkiy xalqlar tarixiga oid afsonalar, bu afsonalarning turkiy, xususan, o'zbek adabiyotiga daxldor bo'lgan ko'plab ilmiy muammolar atroficha tadqiq etilgan.¹³

"Turk xoqonligi" monografiyasi Nasimxon Rahmonovning tarixchi olim sifatida ham keng mushohada va o'tkir tafakkur egasi ekanini juda yorqin tarzda ko'rsatib berdi¹⁴. Kitobda tarixiy hodisalar mohiyati tarixiy asarlar bilan birgalikda qadimgi turkiy adabiyot namunalaari, xususan, O'rxun-Enasoy obidalarini, "Devonu lug'otit-turk" materiallari, ko'plab afsona va rivoyatlarga bog'liq holda tahlil etilgan. Ayni mana shu jihatlarda olimga ancha katta shuhrat keltirdi. Zero, olim qadimgi yodgorliklarning mazmuni va ifoda usulini, ular bitilgan yozuvlar tarixini ko'rsatish vositasida xalq va millat tarixini, bu jarayondagi milliy-ma'naviy hodisalar mohiyatini ham ancha batafsil va ishonarli tarzda ko'rsatib bera olgan.

⁷ Rahmonov N., Matboboyev B. O'zbekistonning ko'hna turkiy-run yozuvlari. – Toshkent: Fan, 2006.

⁸ Rahmanov N. Turk-run Abidalarini Orneginda Eski Turk Diyalekti ve eski Turk Edebi Dili Meselesi. – // Халықаралық түркі академиясы Ұ 76 “Ұлы дала” II гуманитарлық ғылыми форумының материалдары (екінші бөлім), – Астана: “Ғылым” баспасы, 2017, 415-420-бетлер.

⁹ Rahmonov N. Yerda yel bo'lib guvlagan shoir. "Jahon adabiyoti" jurnali, 2018-yil, 5-son

¹⁰ Turkiy yozma yodgorliklar va folklor (hammualliflar M.Jo'raev, Sh. Turdimov va b.) – Toshkent, "Tafakkur avlodi", 2020,

¹¹ "Вестник Филологии" Евразийского Национального университета им. Гумилева. (г. Нурсултан, Казахстан) № 3, 2020. 44-50 с.

¹² Насимхон Раҳмон. Некоторые проблемы периодизации истории тюркской литературы. – // "Литература и художественная культура тюркских народов в контексте Восток-Запад". Материалы Международной научно-практической конференции 14-17 октября 2015 г. Казань С. 429-434; Alisher Navoiy adabiyotini qanday davrlashtirgan edi? – // "Alisher Navoiy va XXI asr" I-Respublika ilmiy-nazariy anjumani. – Toshkent, 2016. 23-may, 10-15-betlar; O'zbek adabiyoti tarixi (Eng qadimgi davrlardan XV asrning birinchi yarmigacha). Darslik. Uch jildlik. 1-jild. – Almaty, 2021, 5-12-betlar; Adabiyot – davrning aks-sadosi. – Sharq yulduzi, 2016, № 6.

¹³ Рахмонов Н.А. Художественные особенности памятника Кюль Тигину. Дисс.кан. наук. – Т.: 1983. – 180 с.

¹⁴ Rahmon Nasimxon. Turk xoqonligi. Mas'ul muharrir A.Rustam. – T.: Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 1993. 144-bet.

“Oltin yorug” asaridagi “Shahzoda va Bars”, “Ku tay afsonasi”, shuningdek, “Irq bitigi”ni ham mana shu maqsad yoʻlida foydalanib, ulardagi badiiy va tarixiy haqiqat ulushlari haqida qimmatli mulohazalar bildirgan¹⁵.

Fan tarixiga oid maqolalar ham alohida bir turkumni tashkil etadi. Ayniqsa, Adxam Rahimovich Tenishev¹⁶, Nikolay Fyodorovich Katanov¹⁷, Nikolay Petrovich Ostroumov¹⁸, Yevgeniy Eduardovich Bertels¹⁹, Vasiliy Vladimirovich Bartold²⁰, A.P.Qayumov haqidagi kuzatishlar bu boradagi eng yaxshi namunalar sifatida koʻrsatilishi mumkin.

Nasimxon Rahmonov tilshunoslik sohasining ham anchagina eʼtirof etilgan olimlari sirasiga kiradi. Alohida taʼkidlash joizki, olimning butun tadqiqotlarida adabiyotning, badiiy asarlarning tadqiqi va tahlillari tilshunoslik foni ostida ham jiddiy tarzda koʻrib chiqiladi. Uning tilimiz tarixi va targʻibiga oid kuzatishlari shoyoni tahsindir. Davlat tili, uning mohiyati, targʻibi borasida ham olimning keng qirrali faoliyati koʻzga ochiq tashlanadi. “Ona tilini himoya qilish Vatanni himoya qilish bilan barobardir”²¹, “Ming yillik, tuman kunlik yozuvim”²². “Til – “men” va olam birlashadigan muhitdir”²³, “Oʻzbek tilining mavqei yanada baland boʻladi”²⁴, Yangi Oʻzbekiston sharoitida til siyosati”²⁵, “Yeski türk dili ve Altin ordu edebî dili arasindaki ilişki” kabi maqola va kitoblar fikrimizning yorqin dalili boʻla oladi. Uning “Qadimgi turkiy til zaminida yotgan oʻzbek tilining miloddan oldingi III asrdan ham ilgariroq shakllangani ishonchli, ayni paytda muhim tarixiy dalil sifatida eʼtirof etilishi kerak...”²⁶ tarzidagi toʻxtamlari mana shu silsiladagi oltin halqalardan birini tashkil etadi.

Nasimxonning tilshunoslik fani sohasiga nechogʻli aloqadorligini koʻrsatadigan ajoyib bir fakt bor. 1982-yilda Oʻzbekistonda birinchi marotaba “Qadimgi turkiy til” degan darslik chop etilgan²⁷. Uning mualliflari oʻsha paytda ham dovuqli boʻlgan ikki yirik olim: Gʻanijon Abdurahmonov hamda Alibek Rustamovlar edi. Mana shu kitobga Nasimxon Rahmonov masʼul muharrirlik qilgan. Oʻshanda Nasimxon hali nomzodlik dissertatsiyasini qilmagan edi.

Zamonaviy adabiy jarayon va adabiy tanqidchilikning N.Rahmonov ishtirokidan oʻziga xos qirralarga ega boʻlgani ham bor gap: “Tovushlarga qoʻshilar mening tovushim”²⁸, “Eng buyuk

¹⁵ Koʻrsatilgan asar, 122-142-betlar.

¹⁶ Э.Р.Тенишев – исследователь “Золотой блеск. – // Казань, 2012. В.Сб.: “Академик Э.Р.Тенишев и тюркский мир”. Стр.6-12.

¹⁷ Н.Ф.Катанов и его роль в изучении древнетюркской литературы. –// Профессор Н.Катанов және тіркітану мәселелері(халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдары), І блім.Орал, 2012. Стр.153-160.

¹⁸ Rahmonov N. Biz bilgan va bilmagan Ostroumov. –// OʻzAS, 14-iyun 2019 y; Rahmonov N. Qora kvadratdagi odam. – “Jahon adabiyoti” jurnali, 2019 yil 9-son; Раҳмонов Н. Вклад Н. Остроумова в тюркологию. –// “Великая степ”. Материалы IV форума гуманитарных наук. Нурсултан, 2019. С.632- 639.

¹⁹ Раҳмонов Н. Бертельс навоийшунос. – // “Жаҳон адабиёти” ж, 2020 № 2, 9-16 бетлар; Бертельс ва Навоийшунослик. // “Alisher Navoiy va XXI asr” mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy anjuman materiallari, toʻplami. – Toshkent, “MASHHUR-PRESS”, 2020, 171-176-betlar

²⁰ “Жаҳон адабиёти”ж 2021, №1

²¹ Rahmonov N. “Kitob dunyosi” gazetasi, 2016-yil 26-oktabr.

²² Rahmonov N. “Ming yillik, tuman kunlik yozuvim”. – “Sharq yulduzi” jurnali, 2018 yil, 2-son. // <https://ziyouz.uz/ilm-va-fan/adabiyot/nasimxon-rahmon-ming-yillik-tuman-kunlik-yozuvim>.

²³ Oʻzbekiston adabiyoti va sanʼati, 2020, 16 oktabr.

²⁴ Oʻzbek tilining maaqei yanada baland boʻladi. “Yangi Oʻzbekiston ” gazetasi 2021, 29 oktyabr.

²⁵ Mirzo Ulugʻbek nomidagi OʻzMU, Al Forobiy nomidagi Qozoq Milliy uni-ti. Lev Gumilyov nomidagi Yevroosiyo Milliy un-ti. Oʻzbek tili tadqiqi va taʼlimi muammolari. Xalqaro ilmiy-amaliy anjumani materiallari. –T.: Universitetl, 2021. B. 336-341

²⁶ <https://uza.uz/uz/posts/til-khal-bilan-birga-yashaydi-14-10-2019>

²⁷ Abdurahmonov Gʻ., Rustamov A. Qadimgi turkiy til. – Toshkent, 1982.

²⁸ Oʻzbekiston adabiyoti va sanʼati. 2011.

kashfiyot ekan muhabbat”²⁹, “Tarixiy qahramonlar va adabiy qahramonlar uygʻunligi”, “Muhabbatning rangin qirralari”³⁰, “Oʻzbek romanchiligida jiddiy oʻzgarishlar”³¹ kabilarda yaqqol aks etgan.

N.Rahmonovning taʼkidlashicha, tarixiy yodnomalarga epik qolip sifatida oʻtib kelgan obrazlar mif va afsonalardan koʻchgan. Epik qolip jahon adabiyoti taraqqiyoti uchun umumiy qonuniyatdir. Bundan “Ilk mifik syujet va odam” haqidagi tasavvurlarning davomiyligi yana bir karra anglashiladi. Afsonaning oʻzi mifdan iborat”³².

N.Rahmonovning maqola va kitoblarida keltirilgan fakt va materiallar sanogʻining oʻziyoq kishini hayratga soladi. Eʼtibor bering: “Sibirdagi turkiy va boshqa xalqlar tilida ham Tangrining ilohiy mazmuni va osmon maʼnosi saqlangan. Evenklar Tangara deb osmon va Xudoni aytadilar. Mordvalar esa Tangri deganda faqat osmonni tushunadilar. Moʻgʻullarda ham Tangrining faqat osmon maʼnosi bor, ilohiy maʼnosi yoʻq”³³. Ayni mana shu xulosalarga kelish uchun ham qancha-qancha manbalarni, faqat oʻzbek tilida emas, boshqa turkiy hamda xorijiy tillarda chop etilgan maqola va risolalarni, dissertatsiya va internet materiallarni kuzatishga, ular ustida zahmat chekishga sarflangan kuch va vaqtni tasavvur etish qiyin emas.

Oʻtgan asrning oxirgi choragida Qozogʻistonning Issiq qoʻrgʻonidan bir arxeologik yodgorlik topilgan³⁴. Unda boshqa hodisalar bilan birgalikda qanotli otlar tasviri tushirilgan ashyolar ham mavjud edi. Mana shu yodgorlik atrofida juda qizgʻin bahslar boʻlib oʻtgan. Bu muammo haligacha oʻziing toʻliq yechimini topgan emas. Biz uchun muhimi N.Rahmonov ayni mana shu yodgorlik bahonasida oʻzining yangi va boshqalarnikidan mutlaqo farq qiladigan talqinlarni eʼlon qilgan³⁵. Bu talqinlarning turkiyshunoslarning katta qismi tomonidan eʼtirof etilishi esa olimimizning tafakkur kuchi hamda iqtidorining darajasini tasavvur etishga yordam beradi.

Olimning tadqiqotlarida turkiy adabiyotning genezisi – kelib chiqish tarixi, uning mazmun qamrovi, poetikasi qadimiy adabiy anʼanalarning keyingi darv adabiyotidagi namoyon boʻlish shakllari singari muammolar tahlili qizil ip boʻlib oʻtadi.

Koʻplab olimlarning qadimgi turkiy yodnomalar va ularning ogʻzaki ijodi bilan aloqalari borasidagi kuzatishlari yaxshi maʼlum. Nasimxon ularning birortasini ham takrorlamaydi. Unda mavjud tadqiqotlarga tayanish va ularning asl mohiyatini yaxlit bir quyma xulosa darajasidagi hukmni ayta olish iqtidori qadimiy turkiy obidalar va turkiy xalqlar eposi orasidagi nihoyatda zich bogʻlanishlarning tabiiy qonuniyatlarini ochib berishga olib kelgan. Bunday taqdir esa faqat va faqat tinimsiz mehnat va xudo bergan qobiliyatning birlashgan joyidagina yuz beradi, xolos.

Olim qadimgi turkiy obidalarining hozirgi oʻzbek tiliga tabdil qilish borasida ham ancha yirik ishlarni amalga oshirgan. Birgina “Oltun yorugʻ” asarining 2004-2011-yillar davomida “Oʻzbek tili va adabiyoti” jurnali sahifalarida izchil nashr etib borilganining oʻziyoq olimning bu boradagi xizmatlarining miqyos va darajasini koʻrsata oladi. Uning yaxlit kitoblar holida bosilishi esa qadimiyat muxlislari uchun munosib sovgʻa boʻldi³⁶.

²⁹ “Guliston” jurnali, 2012, 5-son.

³⁰ <http://www.dunyouzbeklari.com/?p=66367>

³¹ Rahmonov N. Tarixiy qahramonlar va adabiy qahramonlar uygʻunligi. – // Chet tillar oʻqitishda innovatsion texnologiyalar va filologiya masalalari \Namangan davlat universiteti Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari 12-aprel 2019-yil; “Oʻzbek romanchiligida jiddiy oʻzgarishlar”. // “Ijod olami”, 2020, №2, 22-27-betlar;

³² Rahmonov N. A. Oʻrxun-Yenisey yodnomalari va turkiy eposlar. F. f. d. diss. – T.: 1991. – 293 b.

³³ Rahmonov N. Koʻhna bitik toshlar. – T.: Gʻ. Gʻulom nashriyoti. 1990. – 112 b.

³⁴ Akishev K.A. Kurgan Issyk. – M.: Iskusstvo, 1978.

³⁵ Rahmonov N. Issiq yozuvi. – // “Muloqot” j. 1994. № 11-12. – B. 49-51.

³⁶ Oltun yorugʻ. 1-va 2-kitoblar. – Toshkent, “Mumtoz soʻz”, 2013.

Nasimxon Oliy o'quv yurtining professori sifatida Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Guliston davlat universiteti, O'zbekiston davlat madaniyat va san'at instituti, O'zbekiston Milliy universiteti talabalarining hurmat va e'tiroflarini qozongan. O'zi o'tadigan ko'plab fanlarning namunaviy hamda ishchi dasturlarini, ularga oid ma'ruza matnlarini yaratgan. Tabiiyki, bu boradagi eng ulug' ishlari sirasida o'zi dars bergan fanlarning darslik va qo'llanmalarining yaratilishiga ham munosib hissa qo'shgan. "O'zbek tili tarixi" (darslik)³⁷, "O'zbek adabiyoti tarixi"³⁸, Qadimgi turkiy til, Madaniyatshunoslik³⁹ singari o'quv qo'llanmalari va darsliklarining bugun ham faol iste'molda turgani ularning qadri va qimmatini haqidagi asosiy ko'rsatkich bo'la oladi.

Hazrat Alisher Navoiy ustozlardan biri haqida gapirganida, jumladan, shunday misra bor: "Kishi yo'q bilik ichra monand anga". Ayni ta'rif, nazarimizda, qadimgi toshbiklar borasida so'z ketganida ayni Nasimxon Rahmon uchun ham nihoyatda mos va munosib bo'ladi.

Qisqacha qilib aytganda, Rahmonov Nasimxon Asqarovichning hozirgacha amalga oshirgan ilmiy tadqiqotlari nihoyatda katta nazariy hamda amaliy ahamiyatga molik. Ularni yaxlit holda o'zbek fanining nodir durdonalari deyish mumkin. Ayni paytda ular jahon turkiyshunosligining oltin shodasida ham yalt etib ko'zga tashlanib turadigan munosib halqasidir. Bu haqiqat hozirgacha yirik turkiyshunoslar tomonidan ham takror va takror aytilgan. Uning shogirdlari ishlarida ham bunday e'tiroflar istagancha topiladi. Biz o'zbek adabiyotshunosligi, tilshunosligi, turkiyshunosligida, jahon qadimiyshunosligida hamisha o'zbek fani bayrog'ining baland ko'tarilishida munosib xizmat qilib kelayotgan ulug' olimimiz, qadrdon do'stimiz Nasimxon Asqarovich Rahmonov bilan har qancha faxrlansak arziydi. Xudoyim unga uzoq umr va barakali ijod namunalari yaratish uchun g'ayrat, kuch-quvvat, ijodiy kayfiyatni mo'l-ko'l qilib beraversin!

³⁷ Rahmonov N., Sodiqov Q. O'zbek tili tarixi, – Toshkent, O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti. 2009, (14 bosma taboq).

³⁸ N.Rahmonov. O'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: "Sano standart". 2017. – B. 293; Nasimxon Rahmon. O'zbek adabiyoti tarixi (Eng qadimgi davrlardan XV asrning birinchi yarmigacha). Darslik.Uch jildlik. 1-3-jildlar. – Almaty, 2021. O'zbek mumtoz adabiyoti namunalari 1-jild.

³⁹ Rahmonov N. Abdurahmonov N. Madaniyatshunoslik (o'quv qo'llanmasi). – Toshkent, Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2011; qayta nashri 2015 (13.5 bosma taboq)